

**БЪЛГАРСКА
СТОПАНСКА
КАМАРА**

В ПОДКРЕПА НА БЪЛГАРСКИЯ БИЗНЕС ОТ 1980 г.

2022 г. ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА БИЗНЕСА

СЪДЪРЖАНИЕ

ОБЩА МАКРОИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА НА 2022 Г.	4
ЕНЕРГИЙНИТЕ ЦЕНИ.....	7
ВОЙНАТА В УКРАИНА.....	8
ОСНОВНИ БАРИЕРИ ПРЕД БИЗНЕСА 2012-2022 Г.	8
ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ.....	10
БЪЛГАРИЯ И ЕС	11
СЪСТОЯНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ПРЕЗ 2022 Г.....	12
ОЧАКВАНИЯ ЗА 2023 Г.....	13
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	15

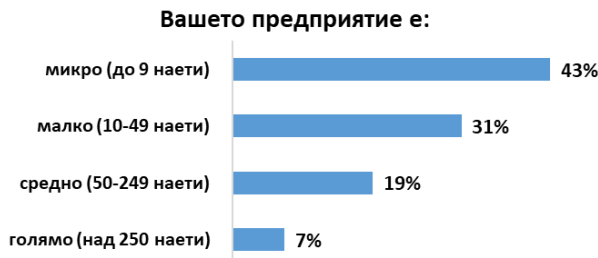
На 12 декември 2022 г., БСК представи резултатите от традиционното си онлайн-допитване до членовете на Камарата, проведено в периода 5 ноември – 1 декември 2022 г. сред 796 микро-, малки, средни и големи предприятия от цялата страна и от всички сектори на икономиката.

Проучването се осъществява за 18^{-та} поредна година, а целта е да се изследва състоянието на бизнеса в настоящите макроикономически условия. Основните теми са свързани с отражението на политическите процеси в международен и национален план върху бизнеса в България, както и с бизнес планирането за следващата календарна година. Тази година специален акцент е поставен върху отражението върху бизнеса на енергийната криза и войната в Украйна.

74% от анкетираните предприятия са микро- и малки (с до 50 заети), 19% са средни (с 50 до 250 заети), а 7% са големи (с над 250 заети).

41% от участниците в анкетата представляват предприятия от сектор „Услуги“, 31% - от сектор „Промисленост“ (вкл. преработваща и добивна промишленост, и строителство), 13% - от сектор „Търговия“, 3% - „Селско стопанство“, други дейности (вкл. образование, култура, здравеопазване) – 12%.

21% от анкетираните предприятия оперират в Североизточния регион за планиране, 18% - в Югозападния, 15% - в Северен централен, 15% - в Южен централен, 13% - в Северозападен, 3% - в Югоизточен. 15% оперират на територията на цялата страна.

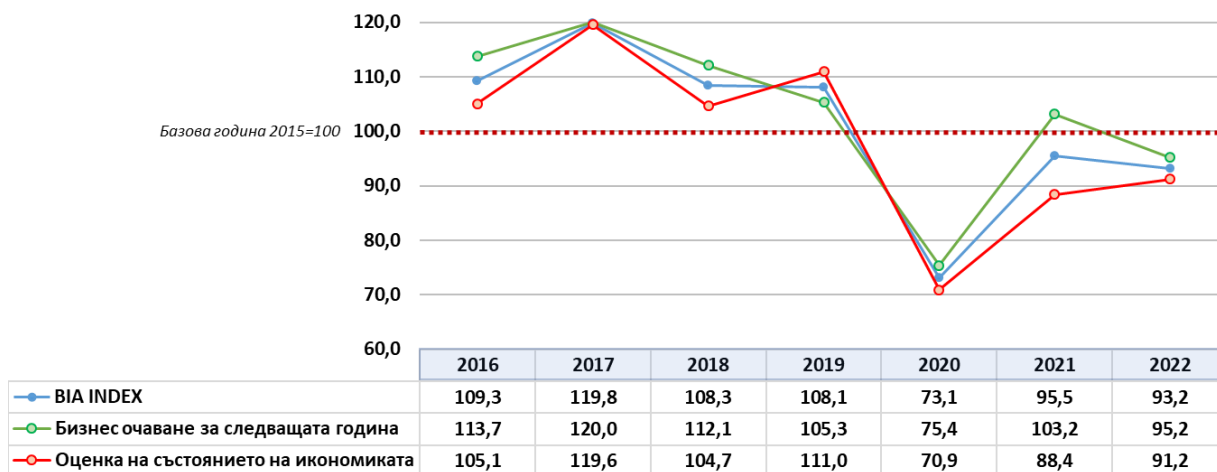

ОБЩА МАКРОИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА НА 2022 Г.

На база провежданите през годините проучвания, **Българската стопанска камара стартира собствено изследване на бизнес климата - BIA Index.**

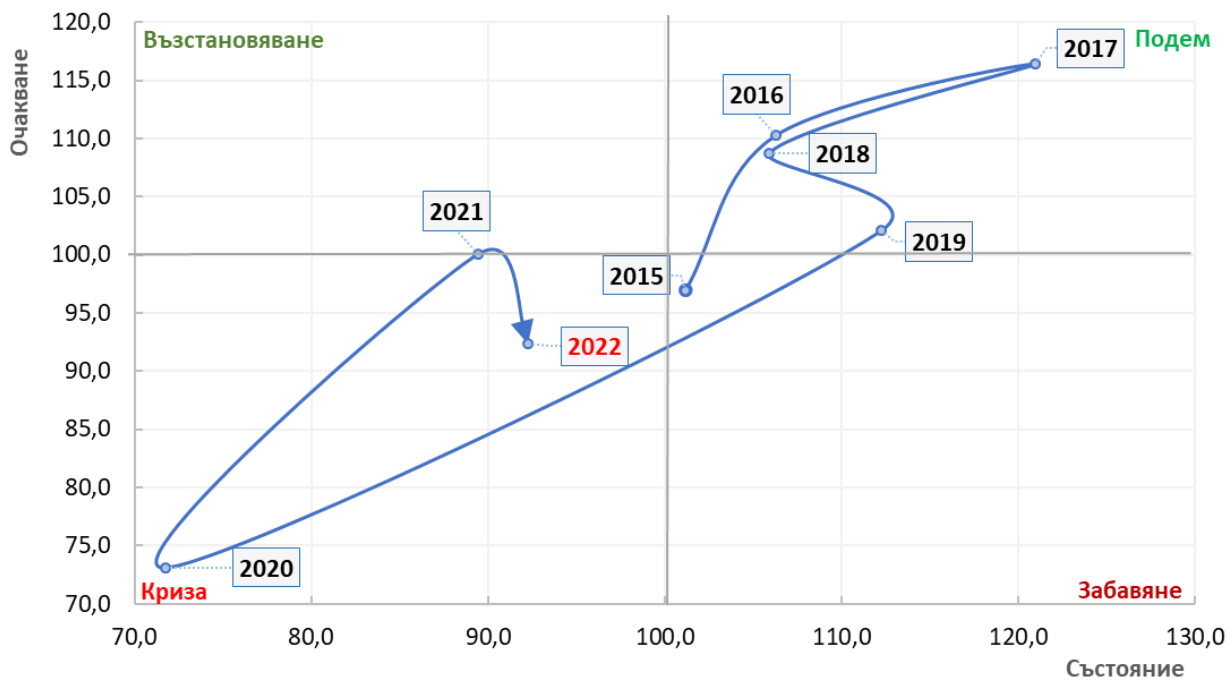
Индексът на БСК показва, че:

- Наблюдава се динамика в съотношенията на настоящата ситуация и очакването на бизнеса. Периоди на „оптимизъм“ се редуват с такива на опесимистични настроения.
- Положителната оценка за състоянието на икономиката между 2016 и 2019 г. е грубо прекъсната от световната пандемия през 2020 г. и последвалата рецесия в резултат на наложителните ограничителни мерки, затруднената дейност и частично затваряне на част от предприятията в страната, нарушените канали за доставки и т.н.
- През 2020 г. очакванията за развитието и оценката за състоянието на икономиката от страна на бизнеса достигат историческо дъно, съизмеримо с кризата от 2008-2010 г.
- През 2021 г. започва постепенно възстановяване и в двата компонента. Но докато оценката за състоянието на икономиката се подобрява през 2022 г., очакванията на бизнеса за следващата година се влошават, в резултат на новите влияещи фактори като геополитическата ситуация в Европа, шоковото нарастване в цените на енергоносителите и суровините, политическата нестабилност и т.н.

Следващата диаграма изобразява текущата ситуация спрямо очакванията – преминава през квадранти, обозначени с различните фази: „възстановяване“, „подем“, „забавяне“ и „криза“. Графиката показва, че:

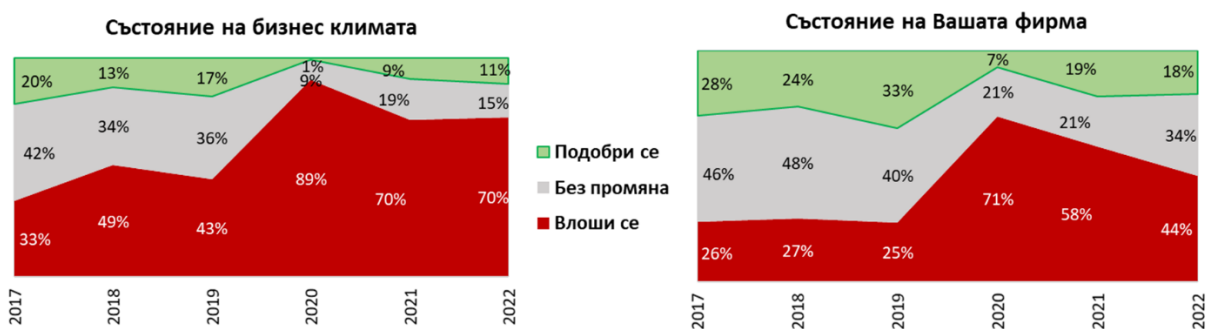
- От 2016 г. следва 4-годишен цикъл на подем до 2019 г., достигащ своя връх през 2017 г.
- През 2020 г. настъпилата пандемия от COVID-19 хвърля страната в екстремна за наблюдавания период ситуация на криза.
- Започналото през 2021 г. възстановяване е прекъснато през 2022 г., когато според проучването на БСК страната отново навлиза в кризисната зона.

Според настоящата годишна анкета на БСК, през 2022 г. продължава негативната тенденция, започнала през 2020 г. и провокирана от ковид-кризата, а впоследствие добавилите се енергийна криза и военен конфликт в Украйна. Участниците в анкетата дават **преобладаващо негативна оценка** и на състоянието на бизнес климата, и на състоянието на собствените им фирми.

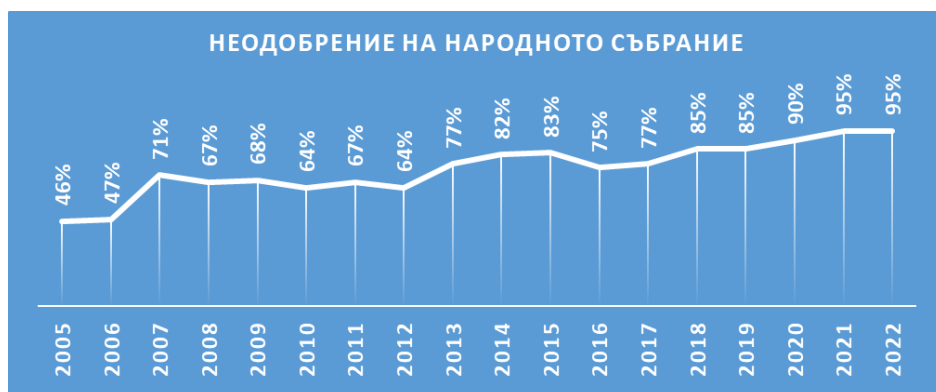
Подобряване на бизнес климата виждат едва 11% от анкетиранияте, а подобряване на състоянието на компаниите отчитат 18% от участниците в проучването. Спрямо предходната година има едва забележим оптимизъм в оценките, но ефектите от кризата са силно видими.

Как се измени спрямо предходната година:

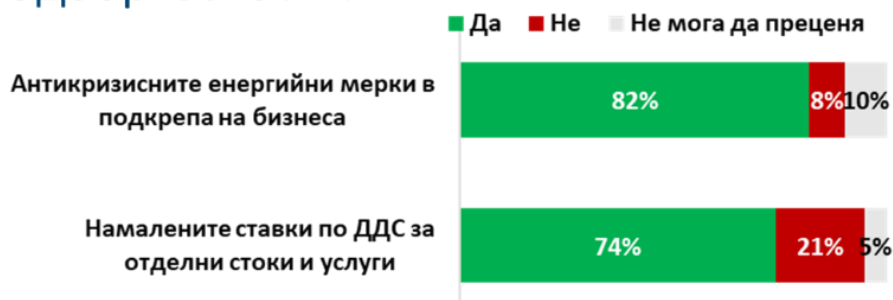
Оценката на институциите показва, че лидери по **одобрение** са общинските администрации (46%), Президентската институция (44%) и правителството с премиер Гълъб Донев (43%). От административните структури най-високо одобрение получава данъчната администрация (42%), следвана от РЗИ (33%) и ГИТ (27%).

Отчетлив **негативизъм** има при оценката на Народното събрание и съдебната власт, които не получават нито един глас одобрение, като парламентът е лидер по неодобрение с 95% от гласовете на анкетиранияте. Това е най-ниската оценка на законодателния орган от всички досегашни годишни анкети на БСК. Съдебната власт се ползва с 67% неодобрение, а на трета позиция по този показател (63%) е кабинетът с премиер Кирил Петков.

Преобладаващата част (82%) от анкетираните одобряват **антикризисните енергийни мерки** в подкрепа на бизнеса и **намалените ставки по ДДС** за отделни стоки и услуги (74%).

Одобрявате ли:

ЕНЕРГИЙНИТЕ ЦЕНИ

Как се отразиха високите енергийни цени върху Вашия бизнес?

Какви мерки от страна на държавата очаквате като противодействие на растящите енергийни цени?

Само 10% от анкетираните не усещат отражението на високите енергийни ценови нива, докато за останалите 90% те създават сериозни проблеми, което ги принуждава да увеличават крайните цени на продукцията си (63%), да съкращават други разходи (41%) и персонал (14%), а всеки втори се оплаква от намаление на поръчките и клиентите.

Директна финансова подкрепа и реструктуриране на енергийната система и енергийния микс са двете най-необходими според анкетираните мерки от страна на държавата, които да служат като противодействие на растящите енергийни цени. Сред належашите мерки е и въвеждането на механизъм за сключване на дългосрочни договори за бизнес потребителите, както и реална диверсификация на доставките на природен газ.

Планирате ли някоя от следните мерки за енергийна ефективност и/или намаляване на емисиите, генерирани от дейността на Вашето предприятие?

Високите енергийни цени принуждават бизнеса да търси начини за повишаване на енергийната ефективност на компаниите. 11% от анкетираните вече са инвестирали в тази посока, а едва 19% от участниците в проучването не си поставят подобни приоритети. Прави впечатление, че спрямо предходната година рязко намалява делът на отговорилите, че инвестицията в енергийна ефективност не е сред приоритетите им, което се дължи на проблемите с доставките и цените на природен газ и ел.енергия през изтичащата година.

Преобладаващата част (36%) от възнамеряващите да инвестират в енергийна ефективност планира изграждане на енергийни източници за собствени нужди, 22% планират обновяване на сградния фонд, а 16% възнамеряват да инвестират в обновяване или подмяна на използваните технологии. Към оптимизация на производствените процеси са се насочили 10% от участниците в проучването, а обновяване на автомобилния парк обмислят 11% от анкетиранияте. За 22% от бизнеса подобни инвестиции са невъзможни, поради липса на финансов ресурс.

ВОЙНАТА В УКРАИНА

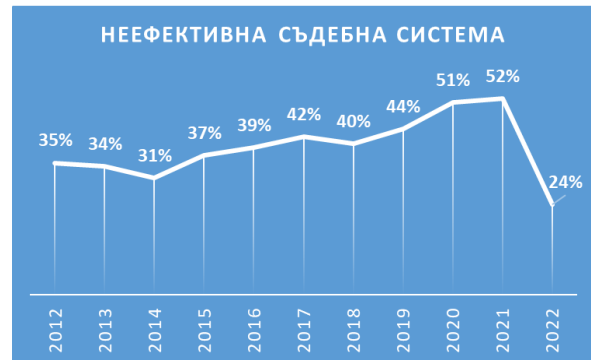
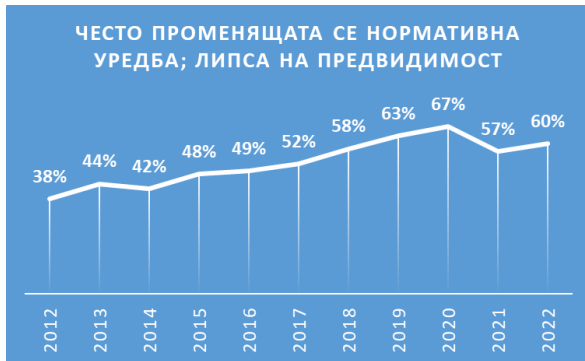
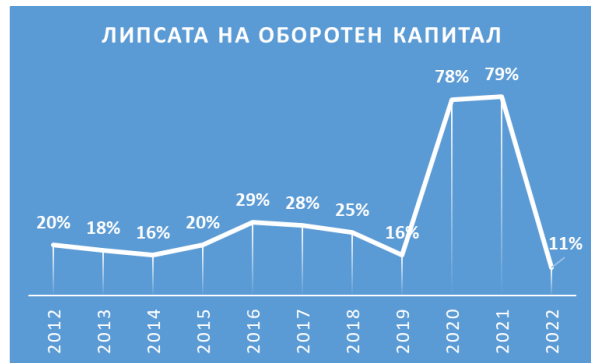
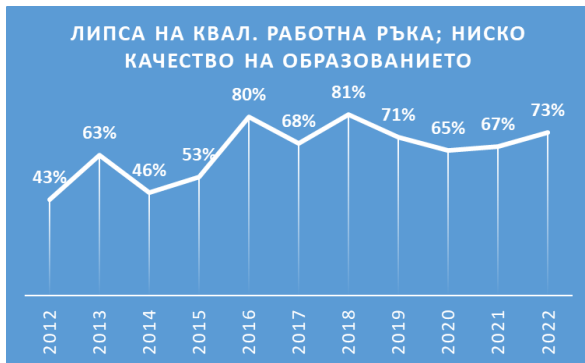
Военният конфликт в Украйна се е отразил най-негативно по линията на нарушените вериги на доставки (47%), а в по-малка степен чрез високите цени на енергия, суровини и материали (7%). 13% от анкетиранияте усещат позитивен ефект във връзка с увеличени производствени обеми, по-високи приходи и нови пазари, както и достъпа до квалифициран персонал в лицето на украинските бежанци. Всеки трети анкетиран (31%) не чувства съществено отражение на украинския конфликт върху своя бизнес.

Отрази ли се военният конфликт в Украйна върху Вашия бизнес?

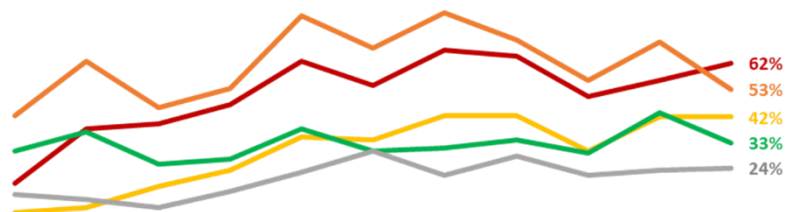

ОСНОВНИ БАРИЕРИ ПРЕД БИЗНЕСА 2012-2022 Г.

Липсата на работна ръка (73%) и често променящата се нормативна уредба (60%) са **най-големите пречки пред бизнеса** според участниците в анкетата. Бюрократията, регулаторната тежест и липсата на е-правителство (59%) е третият най-често посочван недостатък на бизнес средата у нас. Всеки трети анкетиран (30%) като проблем отчита сивата икономика и корупцията, а всеки четвърти (24%) – неефективната съдебна система. Според всеки пети анкетиран (22%), проблем е лошата инфраструктура. Липсата на оборотен капитал остава на последна позиция с 11%, като за сравнение това беше най-сериозният проблем пред бизнеса през 2020 и 2021 г. (във връзка с ковид кризата).

Изпитват ли недостиг от работници/служители? (отговорили „да“)

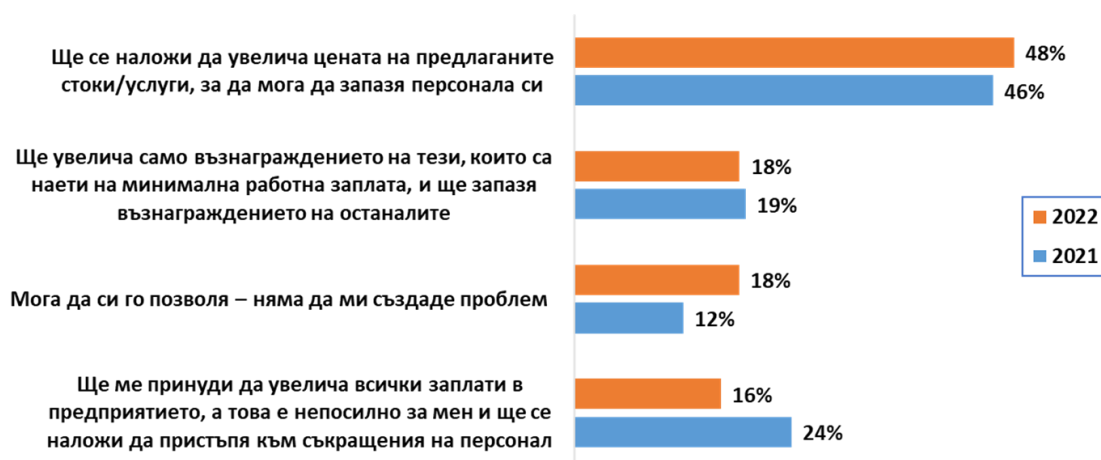

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Изпълнителски състав	18%	38%	40%	47%	63%	54%	67%	65%	50%	56%	62%
Тесни специалисти	43%	63%	46%	53%	80%	68%	81%	71%	56%	70%	53%
Общи работници	7%	9%	17%	23%	35%	34%	43%	43%	30%	42%	42%
Ръководен персонал	30%	37%	25%	27%	38%	30%	31%	34%	29%	44%	33%
Административен персонал	14%	12%	9%	15%	22%	30%	21%	28%	21%	23%	24%

По отношение на **работната ръка**, след моментния спад през 2020 г., през 2021 и 2022 г. тенденцията отново е към ръст на търсенето най-вече на изпълнителски състав и тесни специалисти, и в по-малка степен на административен и ръководен персонал.

Плановите за увеличение на **минималната работна заплата (МРЗ)** в най-голяма степен се отразяват върху инфлационните процеси - почти половината анкетираните заявяват, че ще калкулират този допълнителен разход към цените на стоките и услугите. 18% от анкетираните декларират, че ръстът на МРЗ не би им създавало проблем, а други 18% споделят, че ще могат да си позволят само увеличение на заплатите на наетите на МРЗ и ще запазят нивото на останалите възнаграждения. За 16% от участниците в анкетата принудителното увеличение на всички работни заплати е непосилно и това ще доведе до съкращения на персонал.

Как би Ви се отразило увеличението на МРЗ?

ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ

През последните три години интересът към участие в обществени поръчки намалява спрямо предходните периоди, като през 2022 г. едва 14% от анкетираните са участвали в подобни конкурси.

Некоректни/незаконни практики, на които са попадали участниците в конкурси по ЗОП през съответната година*

* Само отговорите на участниците в конкурси по ЗОП

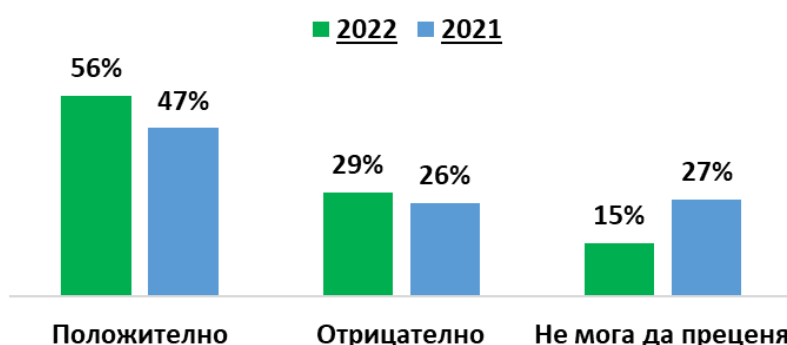
Трябва да се отбележи намаляването на некоректните/незаконни практики в сферата на обществените поръчки, най-вече сериозният спад на необоснованите обжалвания и подмяната на подизпълнители. Вероятно част от ефекта се дължи на по-сериозното използване на ЦАИС ЕОП и задължението за електронно подаване на документите. Запазва се високият процент тенденциозно поставени условия (устройващи конкретен изпълнител).

През 2022 г. рязко намалява делът на анкетираниите, които са се сблъскали с изискване за предоставяне на данни, известни на възложителите. Друга положителна тенденция е намаляването на забавените разплащания от страна на възложителите на обществени поръчки, както и липсата на забавени разплащания към подизпълнителите.

БЪЛГАРИЯ И ЕС

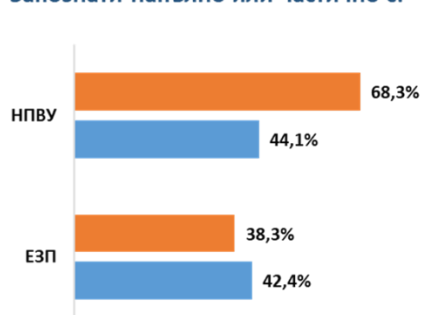
Повишава се и делът на анкетираниите, които одобряват присъединяването на България към Еврозоната – 56% през 2022 г. спрямо 47% през предходната година.

Как оценявате присъединяването на България към Еврозоната от 01.01.2024 г.?

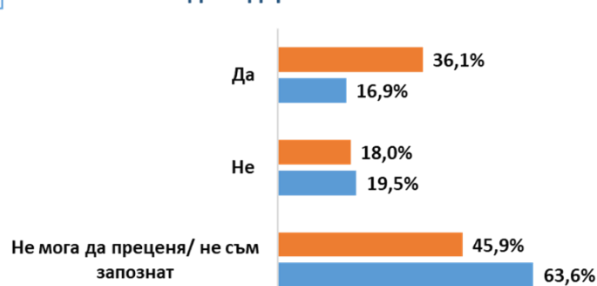

През последните две години сред водещите икономически теми бяха **Европейският зелен пакт и Националният план за възстановяване и устойчивост**. Затова решихме да проверим каква част от бизнеса е наясно с тези два механизма. Макар спрямо 2021 г. през 2022 г. да се наблюдава увеличаване на осведомеността (от 44% на 68%), все още не малка част от анкетираниите (около 40%) не са запознати с ЕЗП и НПВУ. Това предопределя и високия процент участници, които не могат да преценят доколко и как НПВУ и ЕЗП биха се отразили на техните компании. Все пак трябва да се отбележи, че 36% от анкетираниите виждат своето място сред проектите по НПВУ, което е двойно повече от 2021 г., когато едва 17% са отговорили, че някой от проектите по НПВУ би могъл да подкрепи дейността на компаниите им.

Запознати напълно или частично с:

Смятате ли, че някой от проектите в НПВУ би могъл да подкрепи Вашата компания?

Около половината от анкетиранияте са ползвали възможностите за финансиране чрез оперативните програми. По-голямата част от тях (45%) са се сблъскали с тежки бюрократични процедури по кандидатстване и отчитане на проектите, а всеки трети е имал затруднения да осигури ресурс за финансовото си съучастие. 14% са се затруднили при формулирането на проектното предложение и попълването на формуляра за кандидатстване. Едва 11% от участниците в проучването не са се сблъскали с пречки.

Ползвали ли сте финансиране по оперативните програми?

Ако сте ползвали възможностите за финансиране по оперативните програми, с какви пречки сте се сблъскали?*

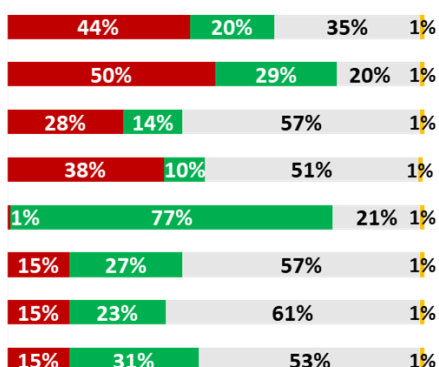
* Само ползвалите финансиране по оперативните програми

СЪСТОЯНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ПРЕЗ 2022 Г.

Натрупалите се през последните 2-3 години множество кризи неминуемо се отразиха върху **показателите на фирмите**, като всички те бележат драстични спадове спрямо предкризисната 2019 г. Намаляват обемите на производството и продажбите, както и външните пазари. Най-малко засегнати са заплатите, които през 2022 г. се увеличават в 76% от фирмите. Положителна новина е, че спрямо 2021 г. през настоящата година е налице известно подобрене по отношение производството и продажбите, както и външните пазари. Подобрене се отчита и по отношение на **инвестициите**, вкл. в човешки ресурси, нови продукти и нови мощности. Най-съществено нарастват инвестициите в човешки ресурси – 31% през 2022 г. спрямо 12% през 2021 г., което е следствие от притесненията на бизнеса от липсата на качествена работна ръка.

Как се промениха показателите на фирмата Ви?

2022 г.

2021 г.

■ Увеличиха се ■ Намаляха ■ Без промяна ■ Стартиращ бизнес

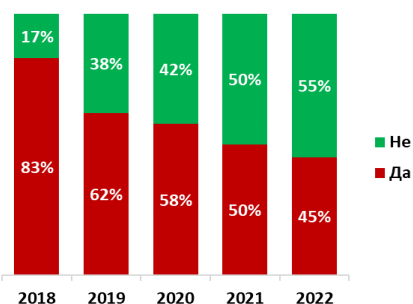
Подобрение спрямо 2021 г. се отчита и по отношение на **задълженията** към финансови институции и към бюджета, но се увеличават задълженията към контрагенти и към персонала.

Как се промениха задълженията Ви към:

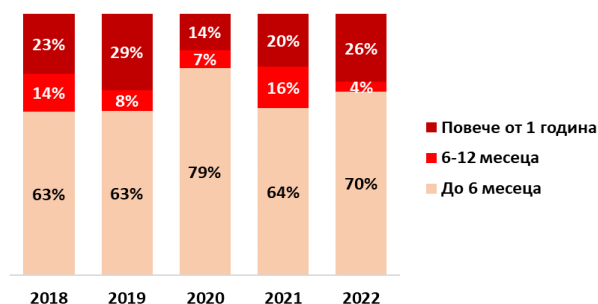

На този фон, сериозно намаляват случаите на **просрочени** несъбрани вземания от контрагенти. Предполагаемата причина за това е въведената по-строга финансова дисциплина в условията на криза. Намаляват и периодите на просрочие, като в преобладаващата си част (70%) те са до 6 месеца. Заедно с това, спрямо 2021 г. нарастват случаите на просрочие за повече от една година.

Имате ли просрочени несъбрани вземания?

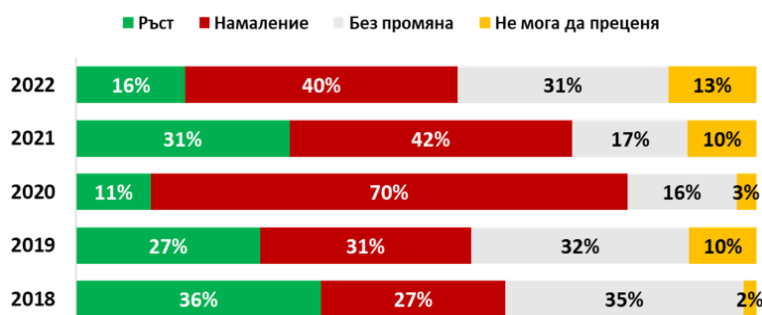

Какъв е средният период на просрочие?

ОЧАКВАНИЯ ЗА 2023 Г.

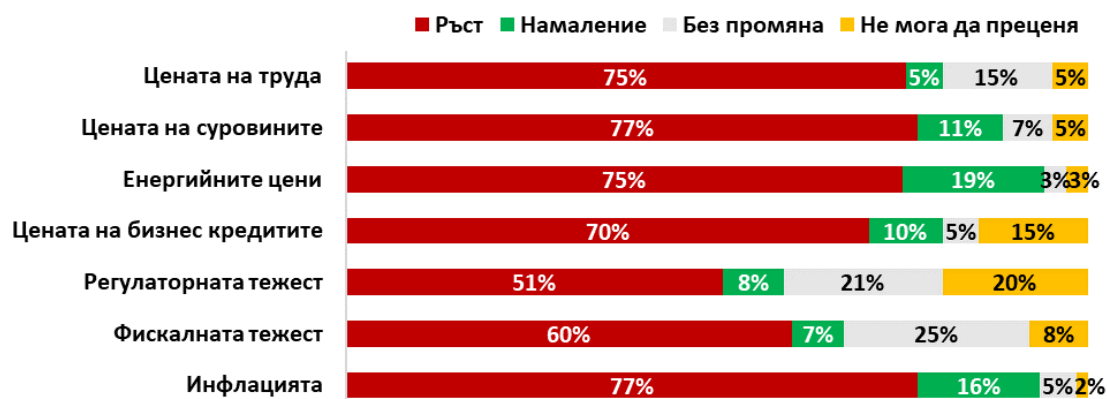
Развитието на българската икономика

Традиционно, между 30 и 40 процента от участниците в годишните анкети на БСК са оптимисти за бъдещето на икономиката. Най-много песимисти е имало през 2011 и през 2020 г. – в първия случай след финансовата криза от 2009-2010 г., а във втория – заради ковид кризата.

След отшумяването на ковид кризата, през 2021 г. традиционният оптимизъм се завърна (31%), но той бързо беше попарен от реалностите през 2022 г. и в тазгодишното ни проучване отново преобладават песимистите – 40% от анкетираните очакват икономически спад, а други 31% не очакват промяна. Едва 16% вярват в по-доброто бъдеще.

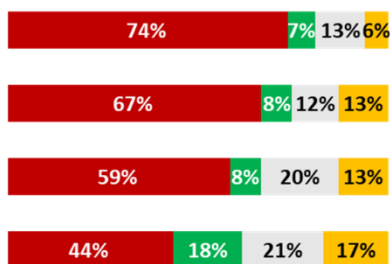
Рисковете пред развитието на българската икономика мнозинството от анкетиранияте виждат в очакван ръст на цените, фискалната и регулаторна тежест, и инфлацията.

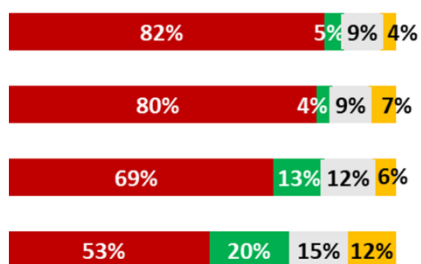
Най-сериозни притеснения за бъдещето анкетиранияте имат по отношение на високите енергийни цени и инфлационния натиск. 59% от участниците в анкетата очакват забавянето на глобалния растеж да се отрази негативно на техните бизнес показатели и през 2023 г. Сериозен песимизъм има и по отношение на европейските регулации в областта на екологията, от които негативно влияние очакват 44% от анкетиранияте. Все пак налице е известно подобряване на очакванията спрямо тези от края на миналата година.

Очакват ли влошаване на Вашите бизнес показатели в резултат на:

2022 г.

2021 г.

■ Да ■ Не ■ Отчасти ■ Не мога да преценя

Очакванията за покачване на цените и, по-конкретно – на цената на труда, кара повечето работодатели (67%) да включват в плановете си за 2023 г. ръст на възнагражденията. Всеки пети (20%) планира запазване на нивата на заплащане, а 13% все още не са решили.

В отговор на икономическата криза, почти половината от анкетиранияте (48%) планират да увеличат обема на производството си, както и гамата от предлагани продукти/услуги. 42% от участниците в проучването ще търсят нови пазари. Също 42% са тези, които планират да увеличат инвестициите си в нови мощности. Сред приоритетите на 39% от анкетиранияте са инвестициите в развитие/обучение на персонала, а 26% възнамеряват да открият нови работни места.

По отношение на източниците на финансиране прави впечатление, че нараства процентът на възнамеряващите да търсят реализация на европроекти – 37% в тазгодишното изследване (срещу 25% в миналогодишното) смятат да увеличат участието си в конкурси за еврофинансиране, а 40% все още обмислят тази възможност. В същото време, рязко намаляват желаещите да ползват нови кредити (банкови и лизинг) – миналата година са били 21%, а тази година са едва 12%.

Какви са намеренията Ви за развитие на Вашата фирма през 2023 г. по отношение на:

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Оценките

Участниците в анкетата дават преобладаващо негативна оценка и на състоянието на бизнес климата, и на състоянието на собствените им фирми. Спрямо предходната година има едва забележим оптимизъм в оценките, но ефектите от кризата са силно видими.

Прогнозите

В миналогодишното проучване на БСК най-сериозните притеснения на анкетираните бяха по отношение очакванията за драстичен ръст на цените на енергийните ресурси и суровините, и инфлацията – както в национален, така и в световен мащаб. За съжаление, тези прогнози се сбъднаха и това е основната причина едва доловимият оптимизъм от края на 2021 г. да изчезне. Година по-късно отново нагласите на бизнеса са по-скоро за запазване или влошаване на икономическите показатели, отколкото за позитивно развитие.

Рисковете пред развитието на българската икономика мнозинството от анкетираните виждат в очакван ръст на цените, фискалната и регулаторна тежест, и инфлацията. Притесненията у бизнеса се коренят основно в продължаващата (и с необозрим във времето край) икономическа и енергийна кризи, провокирани преди всичко от военния конфликт в Украйна, а в национален план проблем създават политическите турбуленции, които водят след себе си нестабилност и неяснота, невъзможност за прогнозируемост и планиране.

Пречките

Като най-големи пречки пред бизнеса анкетираните посочват липсата на работна ръка и често променящата се нормативна уредба, следвани от бюрокрацията, регулаторната тежест и липсата на електронно правителство.

За преобладаващата част от анкетираните високите цени на суровините, материалите и енергийните ресурси създават сериозни проблеми, което ги принуждава да увеличават крайните цени на продукцията си и да съкращават разходи.

Плановете за увеличение на минималната работна заплата в най-голяма степен се отразяват върху инфлационните процеси – почти половината анкетирани заявяват, че ще калкулират този допълнителен разход към цените на стоките и услугите.

Показателите на фирмите

Натрупалите се през последните 2-3 години множество кризи неминуемо се отразиха върху показателите на фирмите, като всички те бележат драстични спадове спрямо предкризисната 2019 г. Намаляват обемите на производството и продажбите, както и външните пазари. Най-малко засегнати са заплатите, които през 2022 г. се увеличават в 76% от фирмите.

Добрите новини

Положителна новина е, че спрямо 2021 г. през настоящата година е налице леко подобрене по отношение спада в **производството** и **продажбите**. Подобрене има и при **инвестициите**, вкл. в човешки ресурси, нови продукти и нови мощности.

В групата на добрите новини попада и намалението на **задълженията** към финансови институции и към бюджета, но се увеличават задълженията към контрагенти и към персонала. Заедно с това, сериозно намаляват случаите на **просрочени** несъбрани вземания от контрагенти. Предполагамата причина за това е въведената по-строга финансова дисциплина в условията на криза.

През последните три години интересът към участие в **обществени поръчки** намалява спрямо предходните периоди, като през 2022 г. едва 14% от анкетираните са участвали в подобни конкурси. Трябва да се отбележи намаляването на некоректните/незаконни практики в сферата на обществените поръчки, най-вече сериозният спад на необоснованите обжалвания, подмяната на подизпълнители и забавените разплащания от страна на възложителите.

Сред положителните изводи трябва да се добави и повишаването на дела на анкетираните, които одобряват присъединяването на България към **Еврозоната**. Расте и информираността по отношение на **Националния план за възстановяване и устойчивост** и **Европейския зелен пакт**.

Плановете

Очакванията за покачване на цените и, по-конкретно – на цената на труда, кара повечето работодатели (67%) да включват в плановете си за 2023 г. ръст на възнагражденията.

В отговор на икономическата криза, почти половината от анкетираните (48%) планират да увеличат обема на производството си, както и гамата от предлагани продукти/услуги.

Сред приоритетите на бизнеса за 2023 г. са търсенето на нови пазари, инвестициите в енергоспестяващи технологии и развитие/обучение на персонала.

В условията на неясни перспективи, бизнесът запазва висока степен на песимизъм, затова очакванията и плановете му за бъдещето са твърде предпазливи и подчинени на прагматизма.